

ВІСНИК

Програм шкільних обмінів

У ВИПУСКУ

- ◆ Оголошено академічні програми Уряду США на 2000 рік 1
- ◆ Нова Трансатлантична ініціатива ЄС-США 8
- ◆ Відгуки учасників програм 5, 19
- ◆ Представляємо програму (вісті з ACCELS) 4
- ◆ 3 матеріалів літньої конференції з громадянської освіти 11

Note from publishers: Views expressed in the articles are the sole responsibility of the authors. We value your personal opinion even if it does not coincide with that of Public Affairs Section of the US Embassy or the American Government. Your ideas and articles are welcome and greatly appreciated.

Відділ преси, освіти та культури посольства США в Україні

04050 Київ, вул.Мельникова 63
Тел. (044) 213-2532/9138 , факс (044) 213-3386
e-mail: exchange@usis.kiev.ua

2
ВИПУСК
2000
ХКОВТЕНІР

ПРОГРАМИ АКАДЕМІЧНИХ ОБМІНІВ, СПОНСОРОВАНІ УРЯДОМ СІША

Програми фінансуються Бюро у справах освіти та культури Державного департаменту СІША (колишня назва - Інформаційне Агентство СІША - USIA), координуються Відділом преси, освіти та культури Посольства СІША в Україні (колишня назва - Інформаційна служба СІША - USIS) та адмініструються організаціями-контракторами Посольства СІША. Інформацію про програми можна знайти на сторінці Відділу: <http://www.usis.kiev.ua>. Отримати анкети можна в організаціях, що безпосередньо адмініструють програми (контактна інформація подається нижче). Всі програми проводяться на засадах відкритого конкурсу. Для кожної з них вимагається вільне володіння англійською письмовою та розмовною мовою.

ПРОГРАМА ОБМІНУ НАУКОВЦІВ ІМ. ФУЛБРАЙТА (Fulbright Scholar Program)

Останній день подання документів: 29 жовтня 1999 року

Програма адмініструється в Україні: Офіс програми ім. Фулбрайта (ACCELS)

Опис: Гранти на проведення досліджень або читання лекцій в університетах СІША надаються на один або два семестри особам, які мають ступінь кандидата або доктора наук у відповідних галузях.

Галузі: Американознавство, українознавство, політичні та суспільні науки, міжнародні відносини, правознавство, економіка та бізнес, педагогіка, адміністрування в освіті, образотворче мистецтво та управління в мистецтві, охорона навколошнього середовища, жіночі студії.

Примітка: Українські навчальні заклади можуть запросити американського викладача. Більшу детальну інформацію можна отримати в Офісі програми ім. Фулбрайта

ПРОГРАМА СТАЖУВАННЯ ВИКЛАДАЧІВ Вищих Навчальних Закладів (Junior Faculty Development Program)

Останній день подання документів: 3 грудня 1999 року.

Адмініструється в Україні: ACCELS (Американська рада по співробітництву в галузях освіти та вивчення мов)

Опис: Гранти надаються на один академічний рік викладачам гуманітарних та суспільних наук вищих навчальних закладів України для відвідання навчальних курсів та консультування з американськими науковцями щодо розробки учебних планів та методів викладання. Учасники повинні мати 2-8 років викладацького досвіду і на поточний момент працювати над, або вже мати кандидатську або докторську дисертацію. акцентована на викладання, а не на дослідження.

Галузі: Адміністрування в бізнесі, економіка, адміністрування освіти, захист навколошнього середовища, журналістика, право, бібліотечна справа та інформатика, політологія, психологія, громадська політика, громадське управління, соціологія, архітектура та міське планування, історія культури, історія, лінгвістика, філософія, література, американознавство.

ПРОГРАМИ ОБМІНІВ АСПІРАНТІВ ІМ. Е. МАСКІ // ПРОГРАМА СТИПЕНДІЙ ДЛЯ АСПІРАНТІВ "АКТ НА ПДТРИМКУ СВОБОДИ" (Edmund S. Muskie Fellowship Program /Freedom Support Act (FSA) Graduate Fellowship Program)

Останній день подання документів: 29 жовтня 1999 року.

Адмініструється в Україні: ACCELS

Опис: Навчання на рівні аспірантури в університетах США протягом одного чи двох академічних років з отриманням ступеню магістра чи без захисту диплома. Кандидати повинні мати закінчену вищу освіту на момент виїзду до США та бути віком до 40 років.

Галузі: управління в бізнесі, масові комунікації, журналістика, економіка, управління в освіті, менеджмент в галузі охорони навколошнього середовища, бібліотекознавство та інформатика, громадське управління та громадська політика, охорона здоров'я, міжнародні відносини, право та викладання права.

РЕГІОНАЛЬНА ПРОГРАМА ОБМІНУ НАУКОВЦІВ (Regional Scholar Exchange Program)

Останній день подання документів: 15 листопада 1999 року

Адмініструється в Україні: ACCELS

Опис: дослідницькі можливості для викладачів та науковців терміном 3-6 місяців, що вже мають або матимуть на момент виїзду до США ступінь кандидата або доктора наук та віком 25-55 років.

Галузі: американістика (література, мистецтво, культура, історія США), адміністрування в бізнесі, муніципальне управління та міські проблеми, громадянська освіта, конфліктологія, кримінальне право, демографічні дослідження, економіка, управління освітою, етика та філософія, зовнішня політика, державне управління, історія, трудові стосунки на промислових підприємствах, інформаційні технології, правознавство, бібліотечна справа, менеджмент та маркетинг, політологія, громадське управління, соціальна робота, жіночі студії, соціологія.

СТИПЕНДІЙ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ (Freedom Support Act Fellowship in Contemporary Issues)

Останній день подання документів: 26 листопада 1999 року.

Адмініструється в Україні: IREX (International Research and Exchanges Board)

Опис: можливість проводити дослідження протягом 3-6 місяців в США. Учасники програми повинні мати щонайменше ступінь кандидата наук на момент виїзду до США і бути віком від 25 до 55 років.

Галузі: стабілізація розвитку економіки в Україні; демократизація, права людини та верховенство права в СНД; політичні, громадські, військові проблеми та проблеми роззброєння; посилення громадської діяльності в СНД; використання Інтернет, революція в інформації та захист інтелектуальної власності

УКРАЇНО-АМЕРИКАНСЬКІ СТИПЕНДІЇ ЗА ДОСЛІДЖЕННЯ У ВИКЛАДАННІ (U.S.- Ukraine Awards for Excellence in Teaching English and American Studies).

Останній день подання документів: 14 січня 2000 р.

Адмініструється в Україні: ACCELS

Опис: 350 українських викладачів англійської мови та американознавства відзначаються сертифікатами за досягнення у викладанні, приблизно 40 шкіл отримають гранти на придбання обладання та підручників, 15 викладачів отримають повне фінансування для відвідання літнього семінару в США. Учасники програми повинні мати щонайменше трирічний стаж викладання англійської мови та американознавства в 5-11 класах середньої школи та планувати продовжувати викладання протягом наступних двох років.

ПРОГРАМА ОБМІНУ СТУДЕНТІВ 1-3 КУРСІВ (Freedom Support Act Undergraduate Exchange Program)

Останній день подання документів: 10 листопада 1999 року

Адмініструється в Україні: ACCELS

Опис: один академічний рік навчання в коледжах та університетах в США для студентів 1–3 курсів.

Галузі: менеджмент у сільському господарстві, бізнес, економіка, навчальні методики/методології, масові комунікації, журналістика, охорона навколошнього середовища, американські студії, політологія, соціологія, комп'ютерна наука.

ПАРТНЕРСТВО В ОСВІТІ (Partners in Education Program)

Останній день подання документів для Запорізького та Чернівецького регіонів -29 жовтня 1999 р., для Полтавського регіону - 29 березня 2000р.

Адмініструється в Україні: ACCELS

Опис: 6-тижневий семінар /трейнінг в школах США для викладачів та адміністраторів середніх шкіл та педагогічних університетів. Учасники повинні мати щонайменше 2 роки професійного досвіду. До конкурсу запрошуються Запорізька і Чернівецька області - восени 1999 р., Полтавська область - навесні 2000 р.

Галузі: Суспільні науки, історія, американські студії

ПРОГРАМА ОБМІНУ ШКОЛЯРІВ (Freedom Support Act Future Leaders Exchange)

Останній день подання документів: різний для регіонів, інформацію можна отримати в офісі ACCELS (Київ)

Адмініструється в Україні: ACCELS

Опис: Учням 9-10 класів повністю фінансується навчання в середніх школах та проживання в сім'ях в США протягом одного академічного року. Перший та другий етапи відбору - тестування в обласних центрах України.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ США, ТЕСТУВАННЯ - консультивативна допомога EAC, тестування - IREX. Інформацію також можна отримати в регіональних інформаційних центрах "Освіта" (інформацією про їхнє розташування можна отримати у Міжнародному фонді "Відродження").

Опис: довідники та каталоги американських університетів, інформація про програми академічних обмінів, інформація про тестування (TOEFL, SAT, GRE, GMAT), індивідуальні консультації та лекції для вступників у навчальні заклади США.

Відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні Київ, вул. Мельникова 63 Тел. 044 – 213-2532, 213-9138 Exchange@usis.kiev.ua , http://www.usis.kiev.ua	Центр міжнародних обмінів в галузях освіти та науки Київ, вул. Володимирська 60, к. 203 Тел. 044-224-8549, 235-7182 Ieac@accels.kiev.ua
ACCELS Київ, вул. Володимирська 60, к. 201 Тел. 044 – 221-3192, 224-7356 Accels@accels.kiev.ua	Офіс програми ім. Фулбрайта (ACCELS) Київ, вул. Мельникова 63, к. 219 Тел. 044-213-9279 Fulbright@carrier.kiev.ua
IREX Київ, вул. Грушевського 4, к. 301 Тел. 044 – 229-3479 Slava@kyiv.irex.org http://www.irex.kiev.ua	

Наталія Вяткіна

Координатор програми

"Українсько-американські премії за досягнення у викладанні"

ACCELS/Київ

Програма для вчителів англійської мови виповнюється 3 роки.

Вона розпочалася 1 жовтня 1997 року. Об'явленню програми передувало ретельне обговорення проекту у Міністерстві освіти України з Олександрою Яківною Савченко, заступником міністра освіти.

Справа в тому, що в Україні вже існував щорічний фаховий конкурс - Вчитель року, який проводить Міністерство освіти. Треба було запобігти дублюванню державного конкурсу. І це вдалося зробити, завдяки запропонованому участі Міністерства освіти в ініціативах Інформаційної служби Посольства США в Україні, яка перетворилась у справжнє партнерство на всіх ланках програми. Сьогодні можна сказати, що назва програми - "Українсько-американські премії за досягнення у викладанні" повністю відображає сутність того, що відбувається, - від розповсюдження інформації про конкурс, дво-національного складу комісій на всіх етапах конкурсу, до поїздки українських фіналістів до США та приїзду найкращих вчителів Америки в Україну наприкінці кожного року.

Програма TEA ("Teaching Excellence Awards") - так скорочено називається цей проект - три роки тому стала першою вчительською програмою. Серед інших програм, адміністрованих ACCELS, та програм для вчителів шкіл, які виникли пізніше, вона вирізняється не лише тим, що переможці другого туру конкурсу нагороджуються призами у вигляді найсучаснішої літератури з англійської мови та американознавства, а й їхні школи теж отримують призи. Тобто від участі вчителя у програмі, від його перемоги у конкурсі виграє школа, отримуючи винагороду у вигляді комп'ютерного обладнання та іншої техніки на суму \$2000.

Але дія програми вимирюється не лише розмірами призів. Всі випускники програми TEA - це вчителі, які володіють сучасними інтерактивними методиками викладання англійської мови та американознавства, прослухали серйозні курси з громадянської освіти, критичного мислення, з викладання економіки в школі, образотворчого мистецтва та інших дисциплін. Вони привезли додому із Сполучених Штатів безліч методичних матеріалів для себе й своїх колег, контакти для продовження професійного й дружнього спілкування, а ще - підтвердження свого професійного рівня та бажання зробити щось нове і класне у своїй школі.

Зраз є всього 45 випускників за три роки існування програми. Але вони - неабияка сила у сенсі зміни освітнього довкілля. І починаючи новий, четвертий рік програми, ми спираємося на спільнє розуміння цінностей, яке утворилось між нами у процесі роботи, для того, щоб започатити до нашої спільноти нових активних членів.

Мушу сказати, що серед учасників програми, які не дойшли до фіналу, чимало яскравих особистостей, які володіють найсучаснішими методиками і просто люблять свою роботу. Завдяки ним, наш конкурс тримає високий рівень вимог і, сподіваюсь, добру репутацію. Я би побажала цим людям знову спробувати себе у нашому конкурсі і досягти перемоги.

Олена Тарасова,
викладач англійської мови,
Києво-Могилянський Колегіум, Київ, Україна.
Національний переможець програми
"Українсько - американські премії
за досягнення у викладанні" 1997 - 98 р.

Я вважаю себе найщасливішою людиною. Я просто впевнена в цьому. Через те, що маю можливість спілкуватися, ділитися враженнями, працювати і, навіть, товаришувати з цікавими людьми, моїми колегами, які живуть по інший бік Атлантики. Ці люди - такі ж вчителі, як і я. І хоча ця професія (як переконували мене мої американські колеги) також не є такою вже й престижною у США, я впевнена, що моїм українським колегам, рівно як і американським, не варто з цього жалувати. Тому що чи здатні ви знайти якусь іншу людину крім вчителя, яка завжди відчуває себе молодою, який цікавий рок і поп, реп і джаз, футбол і баскетбол, авторалі та роликові ковзани і Бог знає що ще, не зважаючи на вік. Не можу впевнено відповісти, чи дійсно це типово для багатьох американських вчителів. Чесно кажучи, я не впевнена, тому що вважаю що, як в Україні, так і в США існує певна кількість людей, які тільки називають себе вчителями і для них ця професія - лише повсякденна рутина, нудна обуза, що вони її тягнуть щоденно, один із засобів заробітку. Мені доводилося відвідувати лекції і уроки на яких від нудьги можна з глузду зіхати, настільки вони були нецікавими, неемоційними, безбарвними, зовсім не пробуджують думки і, тим більш, ніяк не спонукають до творчого мислення. Але ті люди, з якими я познайомилася у Вашингтоні і в Університеті штату Делавер, ті вчителі, які робили презентації своїх уроків, ділилися досвідом та ідеями, ті, хто приїхав пізніше в Україну, виявилися просто фанатами (у найкращому розумінні цього слова). І це їм - великий плюс. Вони цілком присв'ятили себе служінню своєї професії, вони сповнені ентузіазму і винахідливості, вони є новаторами і пionерами своєї справи. Це - вчителі, як кажуть, від Бога.

Не мають значення ні вік, ні місце де вони живуть і працюють - чи то велике, чи мале місто- столиця чи глуха американська провінція, невеличка чи велика школа. Їх об'єднує одне - це найкращі представники американських вчителів. І саме через це тільки одне має значення. Це свята любов до своєї професії і до дітей. Ними керує непереборне бажання дати своїм учням все необхідне для розвитку їхньої особистості, прагнення навчити їх бути господарями свого власного "я", бути "значущими", цінити і поважати себе, розпізнавати де правда, а де брехня, бачити і розвивати свої таланти і здібності, допомогти посісти достойне місце у суспільстві. Для них є важливим, щоби їх навчальні матеріали були не тільки цікавими, але й захоплюючими, збуджуючими і розум і душу. Вони роглядають свій предмет з точки зору основних людських цінностей - що є основою їх предмету і всього навчального процесу.

В той самий час, як я зауважила, типові американські вчителі насамперед є типовими представниками своєї країни. Вони дуже амбіційні і в захваті від конкуренції. Вони хочуть бути унікальними, єдиними і неповторними - першодослідниками своєї власної Америки - як Христофор Колумб! Лідерство - їхня друга натура, невід'ємна риса. Але з іншого боку, хто сказав, що вчитель не повинен бути лідером? Вважаю, що йому просто необхідно ним

бути, інакше він приречений на невдачу. Я просто впевнена, якщо особисті бажання та спрямування, плани та амбіції збігаються з метою і завданнями суспільства в цілому і освітою зокрема, якщо в них є спільні проблеми - ці риси можна тільки підтримати. Багато вчителів, з якими я зустрічалася - це люди з відкритим серцем, приемні у спілкуванні, гостинні. Нам говорили, що робота однією командою - це основа шкільної роботи в Америці, хоча не можна не помітити, що все - ж таки індивідуалізм, відокремленість, особисте життя є головнішими для американських вчителів, що, між іншим, є природним для будь-якої людини.

З моєї точки зору, середньостатистичний американський вчитель зосереджується на своїй власній школі, своєму дому, родині, успіху. Це його крихітний всесвіт і йому нема до діла що відбувається у великому світі. Інакше як можна пояснити той факт, що більшість американських вчителів мало або зовсім нічого не знають навіть про країни, які мережують до США? Не кажучи вже про Європу, а тим більш про Україну. Не можу напевно стверджувати, але мені здалося, що це є наслідки якоїсь гоноровості, самовпевненості. Хоча з іншого боку це може бути простісенькою відсутністю знань або навіть неуvtvом. Вчителям цього типу просто навіть не цікавий інший світ. Який відрізняється від їх власного. Їх особисті почуття і проблеми, родичі і друзі, їх власна робота найважливіші над усе. Але це не притаманно найкращим представникам американських вчителів. Як раз навпаки, їх хвилює все, вони жадають побачити ще більше і знати про все. Вони прагнуть подорожувати всюди, зустрічатися із різними людьми, знаходити якомога більше друзів. Їм цікаво випробувати життя в тих умовах, куди їх кинула спрага новини, їх цікавить спосіб існування, думки і почуття інших людей, вони пробують, експериментують, отримують свій власний досвід. Вони схожі на дітей. Саме тому вони і залишаються молодими.

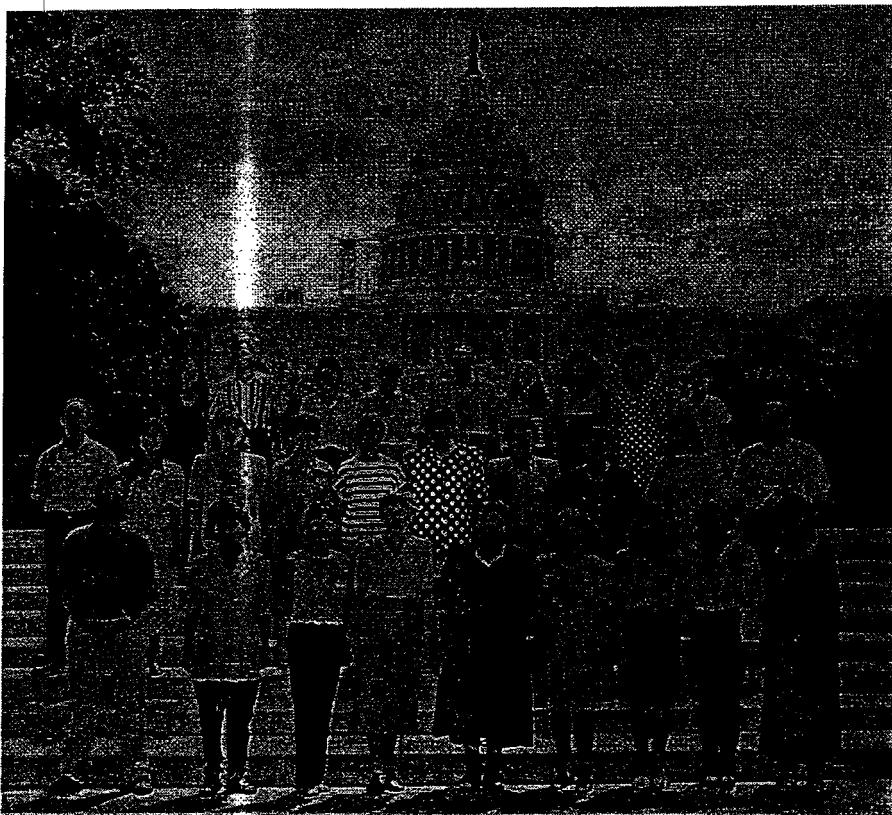
Мені здалося, що американський вчитель є, скоріше, другом своєму учневі, таким собі свійським хлощем, ніж авторитетом або представником шкільної влади, якій необхідно підкорюватись. Тобто, диктаторство, з моєї точки зору, не є типовим для американських колег. З одного боку, це непогано: преважає атмосфера товариства, розкутості, легкості і доброзичливості. Що дозволяє учневі розкрити і проявити себе. Але з іншого боку, бути свійським хлощем і дуже демократичним - не так вже й добре, оскільки дуже часто вчителі просто позбавлені можливості сказати учневі правду про стан справ, про їхні справжні можливості, таланти, поведінку, ставлення до навчання. Американському вчителю не дозволено зробити учневі зауваження коли той заслуговує на серйозну догану. Неможна сказати що ви не задоволені учнем або його роботою, потрібно хвалити, заохочувати, виявляти мистецтво дипломатії, щоби нічим, не дай Боже, не ущемити права і свободи учня. Таким чином, вчитель сам стає безправною жертвою надмірної демократії, через те що навіть назвати речі своїм іменем не має змоги. Занадто демократії у школі не завжди має позитивний ефект, що ще раз говорить на користь дотримування правила золотої середини. Звичайно. Що це моя особиста думка!

Американські вчителі поважають владу. Владу і порядок. Порядок і закон. Хоча - історія країни - це, на мій погляд, історія постійного антагонізму з Британією, тобто з тією країною, яка колись виступала проти незалежності Америки. Не можна не помітити прагнення американців виглядати, діяти і жити озираючись саме на британців. Власно кажучи, пе природно, бо велика частина американців походить з Великобританії. І саме британська культура і мова є основою американської культури.

Я не наполягаю на тому, що мое бачення американських вчителів є універсальним для всіх. Це просто спостереження людини, яка отримала можливість близького спілкування

із зовсім іншої країни. Ці спостереження можуть змінюватися, зміцнюватися або ж спростовуватися. Це всього лише точка зору аутсайдера, сторонньої людини. А що може бути цікавішим, захоплюючим та інтригуючим уявлення, як не погляд зі сторони? Можу лише додати, що я ніколи не думала знайти стільки спільнотного з моїми колегами по іншій стороні Атлантики, які є представниками зовсім іншої культури. Деякі з моїх колег мабуть скажуть, що в них є все - і ксерокси, і комп'ютери, і відео, і інша наочність і засоби навчання, і багаті бібліотеки. Та й заробітна платня незрівнянно більше. Але в тому то й справа, що гроші - та категорія, якої ніколи не вистачає. І завжди знайдуться незадоволені, зокрема, американські вчителі, які вважають, що платять їм як раз недостатньо. Неможна не погодитись, що для українських вчителів їх робота в наш час скоріше дорогое

хобі. За свою роботу вони отримують мало і, навіть, інколи, взагалі нічого не отримують. Тому що і закладені зусилля, і свої останні гроші, витрачені на придбання якоїсь необхідної для викладання книги або посібника, аудіо- чи відеокасети не компенсувати жалюгідними крихітками, які називаються зарплатою, але на яку можна якось проіснувати, але не більше того..., і тільки в тому випадку, якщо, взагалі платять! Але ще потрібно утримувати сім'ю, ростили власних дітей. Саме тому деякі мої українські колеги вважають, що не слід порівнювати їх і нас. У чомусь вони праві, але не в головному.

Можна дістати успіх і бути вчителем з великої літери тільки тоді, коли завзято працюєш щодня, тобто "пашеш" (кращого слова і не придумаеш), постійно покращуєш, поновлюєш, збагачуєш свої знання, коли рухаєшся вперед, я не просто використовуєш досягнення сучасної цивілізації. Та вони і не будуть спрацьовувати, якщо їх застосовувати бездарно, без душі, не поклавши своє власне "Я" на олтар любові до своєї професії та людей. Саме через це деякі з вчителів горять і зігрівають інших, а деякі просто існують. І тому деякі мають успіх, а деякі - невдачу.

Початок програми підтримки українських Неурядових організацій (НУО) Трансатлантичної Ініціативи Європейського Союзу та США

18 червня 1999 р. на прес-конференції, що відбулася в Представництві Європейської Комісії у Києві, Посольство Сполучених Штатів та Делегація Європейської Комісії оголосили про початок Трансатлантичної Програми підтримки українських НУО. Трансатлантична Програма підтримки українських НУО є однією з чотирьох частин Трансатлантичної Ініціативи Розвитку Громадянського Суспільства в Україні (надалі Трансатлантична програма).

Трансатлантична програма доповнює програми, які вже здійснюють ЄС та США в Україні, і які спрямовані на розвиток плуралістичного демократичного суспільства в Україні.

I ЄС, і США протягом тривалого часу займалися програмами гуманітарної і технічної допомоги в Україні. Завдяки періодичним зустрічам між ЄС та США відбувся розвиток їх близьких відносин та природним кроком стала їхня близька співпраця. На самміті ЄС-США в 1997 році було прийняте рішення про розробку спільної програми підтримки для України і через рік, в результаті консультацій, обговорень та переговорів народилася Трансатлантична ініціатива.

Важливість даної Трансатлантичної Програми полягає в тому, що це - перша у світі об'єднана програма ЄС-США. Маючи спільні інтереси в підтримці демократичних змін в Україні на шляху до створення громадянського суспільства і вирішивши працювати разом, ЄС і США, з одного боку, уникають дублювання діяльності і, з іншого боку, посилюють її.

Ця об'єднана програма також несе важливе послання Україні: допомога Україні може бути скординованою, ефективною, тому що ЄС і США не змагаються і не конкурують один з одним, а спільно працюють для всіх українців.

У рамках спільної Трансатлантичної Програми підтримки НУО, цього року будуть проведені два конкурси проектів (влітку і восени). Загальна сума, виділена на підтримку українських НПО, складає приблизно 650 тисяч доларів США (або 630,000 євро).

Делегація Європейської Комісії і Посольство США спільно виберуть кращі проекти за результатами двох конкурсів. Творчий Центр «Каунтерпарт» буде допомагати донорам у поширенні інформації по програмі, проведенні інформаційних сесій, а також в її адмініструванні. Творчий Центр «Каунтерпарт» буде проводити цю роботу за допомогою своїх тренерів-представників в регіонах та ресурсних центрів для НУО.

Запрошуємо Вас взяти участь у конкурсі проектів, що розпочався **18 червня цього року** у рамках дворічної програми грантів для українських неурядових організацій (НУО). 1999 р. - це перший рік дії цієї програми.

Представництво Європейської Комісії в Києві та Відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні, що реалізують Трансатлантичну програму в Україні, призначили Творчий центр "Каунтерпарт" відповідальним за надання технічної допомоги за програмою підтримки НУО.

Якщо Ваша організація зацікавлена взяти участь у конкурсі проектів Трансатлантичної програми, будь ласка, приносите особисто або надсилайте заповнену аплікаційну форму та додаткові матеріали за наведеною нижче адресою:

**252133, Київ – 133,
Бульвар Лесі Українки, 36Б, кв. 43
(11-й поверх)
Творчий центр "Каунтерпарт"**

Аплікаційну форму можна отримати безпосередньо у Творчому центрі "Каунтерпарт", також її буде надіслано у Ресурсні центри для НУО, посольства США та країн ЄС. Електронну версію аплікаційної форми Ви можете отримати з мережі Internet на сторінці Творчого центру "Каунтерпарт" <http://www.viaduk.net/ccc>.

Якщо під час ознайомлення з критеріями програми або заповнення аплікаційної форми у вас виникнуть питання або Вам буде потрібна додаткова інформація чи порада, будь ласка, звертайтесь до Юлії Тихомирової, менеджера цього проекту Творчого Центру "Каунтерпарт": тел. (044) 295-9707, факс (044)230-2360, електронна пошта: julia@cpkiev.freenet.kiev.ua

Хочемо звернути Вашу увагу на те, що цей лист лише запрошує Вашу організацію до участі у конкурсі і не є гарантією того, що Ви одержите фінансування.

Якщо Ви знаєте інші організації, які могли б взяти участь у цьому конкурсі, то, будь ласка, поділіться з ними всіма наданими Вами документами.

Останній термін подання заповнених аплікаційних форм (особисто або за поштовим штемпелем): **1 грудня 1999 р. до 17.00.**

**Дибайло Василіна,
Студентка II курсу НаУКМА**

Кілька днів тому зовсім випадково я була присутня на конференції, яку проводив ACCELS для вчителів-випускників програм TEA та PIE. Темою конференції було питання громадянської освіти в середній школі.Хоча я, звичайно, не була офіційним учасником конференції (потрапила туди лише тому, що моя вчителька англійської мови є випускником програми PIE), але хочу поділитися своїми враженнями та думками. Можливо, я в дечому повторю думки, висловлені учасниками конференції, але все ж таки моя мета – намагання підійти до цієї проблеми з позиції людини, яка лише два роки тому закінчила школу.

Отже, як на мене, то основна проблема в тому, що більшість вчителів середніх шкіл просто не розуміють в чому полягає сама ідея громадянської освіти. А вона складається з двох основних принципів: це, по-перше, виховуючи людину - особистість (я підкresлюю - особистість, а не людину маси), дати цій людині знання про світ і як їх в цьому світі використовувати; і, по-друге, виховувати людину - громадянина своєї держави. Зупинюсь спочатку на першому з принципів. Багато хто під людиною особистістю, якщо поставити в приклад американського школяра розуміє егоїзм. Але це зовсім не так. Виховати людину-особистість означає дати дитині зрозуміти, що вона вільна, незалежна і має певні права, але разом з тим підкresлюючи, що навколо неї є багато таких самих вільних людей і що вона повинна користуватися своєю свободою так, щоб не заважати іншим користуватися їхньою свободою в такій самій мірі. Практично ж це означає певні зміни у психології освіти. Адже для того, щоб зусилля, направлені на реалізацію ідеї громадянської освіти,

демократизації школи, були більш результативними, повинно змінитися ставлення вчителя до учня. На жаль, зараз більшість вчителів просто дають знання, а як їх застосувати при вирішенні життєвих проблем - це вже справа учня. І буває ще гірше, коли просто вказують один шлях розв'язання проблеми. А якщо і кілька - то їм байдуже який з них выбере учень. Отже, вчитель повинен відчути себе другом дитини, ввійти в її світ. І тоді, звичайно зміниться ставлення і учня до вчителя, він відчує себе вільним і зовсім по-іншому буде ставитись до тих знань, які йому пропонується опанувати.

А яка ситуація у нашій школі? Візьмемо простий приклад - чи може учень довести вчителю, що він його неправильно оцінив і змусити свого наставника визнати свою неправоту? Щоб там хто не казав, але таке в наших середніх школах просто неможливо. Причини різні, не буду на цьому зупинятися. Звичайно, є багато шкіл з демократичними засадами, але їх кілька в кожній області. Учень повинен відчути себе рівним у правах із учителем, а як він це може зробити, якщо вчитель, старша людина, не подає йому цього прикладу рівності. Я не хочу звинувачувати вчителів в тому, що склалася така ситуація. Звичайно, то не їх провіна, але це їхнє завдання змінити цю ситуацію, до того ж, бажано, якнайшвидше.

І зовсім протилежне можна сказати про вчителів, які брали участь у конференції. Саме вони представляють людей з новим типом мислення. Коли дивишся на їхні очі, запалені воєнem бажання щось змінити, то розумієш, що не все ще у нас так безнадійно. Це вчителі, до яких не потрібно пристосовуватися, з ними легко, бо вони думають так, як ти. І коли пані Христина говорила про те, що кожен повинен пам'ятати того вчителя, на якого він завжди хотів бути схожим і який спонукав його стати вчителем, я подумала, що дуже щастлива, бо в мене таких вчителів декілька. Але відколи я знаю Галину Володимирівну Вілору (випускник програми PIE), то завжди хотіла бути такою, як вона. Якщо від інших вчителів я б хотіла перейняти лише деякі риси, то від Галини Володимирівни я б хотіла взяти і її енергійність, і емоційність, і вміння зацікавити предметом, а також небайдужість до всіх проблем нашого життя.

На цій конференції, думаю, були зібрані саме такі люди, бо я зовсім не почувала себе ніяково серед них, як то здебільшого буває в колі вчителів. Я була серед однодумців, людей, які розуміють нас, учнів, можна сказати серед друзів.

Але повертаючись до проблем громадянської освіти я хочу зупинитися ще на кількох аспектах. Безумовно, що саму ідею громадянської освіти, якщо брати до уваги складову, пов'язану з вихованням громадянина України, легше втілити в життя на уроках історії, права, географії, літератури - предметах гуманітарного профілю, але як було сказано на конференції, не потрібно забувати і про класних керівників. Думаю, поки у нас немає окремого курсу, де б учні вчилися жити як громадяни своєї держави - вивчали свої права та обов'язки, політичну систему суспільства, принципи функціонування різних гілок влади, саме класним керівникам потрібно використовувати для цього виховні години.

І, нарешті, останнє, але також дуже важливe, на чому я хочу зупинитися - це учнівське самоврядування. Це дуже близьке мені питання, адже я входила до складу учнівського комітету нашої школи, була навіть його головою. Саме те, на якому рівні воно знаходиться в школі свідчить про те, якими є результати праці вчителів, наскільки учні зрозуміли ідею демократичного суспільства. Але, на жаль, учнівське самоврядування в нас дуже погано розвинуте і чомусь продовжує розвиватися за старими зразками. Це повинна бути повністю незалежна учнівська структура, в діяльність якої би не втручалися ні вчителі, ні директор школи. Але в той самий час ця

структуря повинна тісно співпрацювати із вчительським колективом. А одною з причин того, що в нас зовсім не таке учнівське самоврядування, є небажання вчителя спрямовувати свої зусилля на те, щоб в учнів виникла потреба такого самоврядування. І коли на конференції говорилося про такі приклади як парламент, що діє в одній із гімназій Дніпропетровська, то я думаю, їм є чим пишатися.

Було багато сказано і про інші аспекти громадянської освіти, як, наприклад, психологічні служби, що також мають не абияке значення. На щастя, вища освіта вже використовує ці принципи і як приклад можна назвати Національний Університет "Киево-Могилянську Академія", в якій навчання проводиться за кращими європейськими зразками, активно працює Студентська Колегія, Деканат Студентів, Студейське братство, які і є самоврядними структурами, діє соціально-психологічна служба.

На завершення хочу сказати, що ця конференція була корисною як для учасників, так і для організаторів. Адже мені здається, хоча одним із завдань організаторів було спонукати випускників програм щось робити для поширення ідеї громадянської освіти, проте вже в ході конференції з'ясувалося, що ті вже і так роблять надзвичайно багато. Тож тепер зусилля буде об'єднано і результати ми побачимо вже найближчим часом.

Стан і перспективи розвитку громадянської освіти в Україні

Сергій Рябов

Директор Центру Громадянської Освіти
Випускник програми "Дослідження сучасних проблем"

Демократична модернізація, що її потрібно здійснити в Україні, є таким процесом соціального перетворення, яка передбачає поряд з економічним зростанням, технологічним розвитком, упорядкуванням політичних процесів ще й зміни у сфері політичної та громадянської культури. Такі зміни є водночас показником і важливим чинником демократизації, змінення конституційного ладу й соціальної стабільності. Національна безпека, дотримання державних законів й збереження усталеного порядку — усе це в кінцевому підсумку залежить від готовності людей виконувати настанови влади, знання своїх прав і вміння домагатися їх дотримання, зрештою від їхньої потреби мати демократичну владу та водночас контролювати її й піддавати критиці. Майбутнє України як суверенної, стабільної, безпечної й добробутної демократії значною мірою залежить від пересічних громадян, а не від самих лише зусиль політичних діячів.

Головні зміни в Україні зараз мають відбутися у свідомості громадян, а успіх демократизації значною мірою залежатиме від змінення громадянського суспільства. Отож, аби справити реальний вплив на розвиток ситуації, належить робити ставку не на того чи іншого політика, а на цілий народ, на вдосконалення політичної культури й громадянської освіченості населення, на культывування цінностей відкритого суспільства. Громадянська освіта, будучи однією з підйом розвитку громадянського суспільства, здатна забезпечити істотну протидію політичній дестабілізації, конфронтації й загрозам національній безпеці.

Понад те, проблеми виховання громадянськості бувають вкрай актуальними не лише для суспільств, що переживають демократичну модернізацію, а й для розвинутих держав. Це можна пояснити зокрема тим, що обидва типи суспільств стикаються із спільними проблемами, такими як: забруднення довкілля, збройні конфлікти, глобалізація економіки, бідність, хвороби, насильство тощо.

Разом з тим існують певні специфічні причини зростання інтересу до громадянської освіти у розвинутих суспільствах та тих, що лише здійснюють демократичні перетворення. Приміром у США увага до виховання громадянськості викликана потребою: зберегти конституційний лад, невпинно відтворювати демократію, яка не передається через генетичні коди кожному наступному поколінню. Ось чому тут говорять про оновлення громадянської освіти.

Натомість в Україні існує інтерес до вдосконалення цього виду освіти викликаний потребою будувати конституційне правління, формувати звичаї, властиві відкритому суспільству. Нам ще тільки належить заснувати й розвинути практику формування демократичної громадянськості. І починати доводиться від самого початку, бо тривалий час перед цим ми мали саму лише однопартійну ідеологічну пропаганду, а не освіту громадян.

Домінування політикапартійного, упередженого пропагандистського впливу замість навчання основам демократії характеризує тоталітарний лад і призводить до встановлення такого типу правління. Наслідком того, що у радянському суспільстві була відсутня позапартійна політична освіта громадян, стали поширені й досі провінційність вітчизняної громадської свідомості, вояовничість і безкомпромісність щодо тих, хто не є "нашим", беззастережна відданість ідеологічним принципам.

Після розпаду радянської системи у більшості нових незалежних держав замість колишньої комуністичної ідеологічної монополії встановилася практика багатопартійного впливу, однак досі не засновано структур державницької політичної просвіти. Зараз належить якнайшвидше заповнити цю прогалину, подолати відсутність інтегративного впливу. Адже у пост-радянських суспільствах багато хто все ще прагне звести громадянську освіту до політичного інструктування, навчання "політичним технологіям", до так званого "політичного інформування" або роботи партійних гуртків. Багатьом освітянам і досі буває складно усвідомити, що метою громадянської освіти є компетентна й відповідальна участь громадян у взаємодії з владою.

Здійснюючи таку освіту, належить переслідувати мету, що полягає не у здобутті політичних переваг, а у попередженні соціальної анемії, формуванні лояльного і разом з тим критично-вимогливого ставлення до влади, вихованні патріотизму, поширенні знань про права людини й громадянина, про громадянську відповідальність; така освіта буває потужним засобом політичної соціалізації, включення особистості до політичної системи, зміцнення громадянського суспільства на фундаментальних принципах рівності, взаємної відповідальності й самоповаги.

Що таке громадянська освіта?

Громадянська освіта — це навчання людей тому, як жити за умов сучасної

держави, як дотримуватися її законів, але водночас і не дозволяти владі порушувати їхні права, домагатися від неї здійснення їхніх правомірних потреб, як бути громадянином демократичного суспільства. Така освіта є потужним знаряддям демократизації суспільства.

Люди потребують підготовки до громадського життя. Громадянська освіта має:

- встановити стандарт, відповідно до якого кожну проблему належить розв'язувати лише шляхом взаємної згоди й поважання інтересів усіх,
- сприяти встановленню нового типу культури, що характеризується переважанням соціальної педагогіки (а не політичної ідеології).

Викладання таких істотних компонентів громадянського знання як права людини й громадянина, конституція, вибори призводить до формування в юнацьких душах філософії свободи, що означає зокрема обмеження влади за допомогою конституції й прав людини. Ліберальна освіта, яка єдина відповідає завданню створення вільного й критичного мислення, є необхідною для справжнього громадянства.

Натомість нинішній стан громадянської освіти й демократичної свідомості в Україні може бути охарактеризований зокрема такими даними:

більш ніж 57% студентів вважають, що сильний лідер може бути більш корисним ніж закон; майже 42% з них не знають, що робити, якщо порушуються їхні права; і 8% згодні у таких випадках брати участь у заборонених збройних формуваннях.

Усе це є свідченням відсутності відповідних демократії громадянських навичок і філософії свободи.

Там, де педагоги розуміють непересічне значення громадянської освіти, її пробують здійснювати у загальноосвітніх школах під час викладання історії України та загальної історії, основ правознавства й суспільствознавства, Конституції України. На це ж спрямовані зусилля по запровадженню шкільного самоврядування, вивчення прав людини і громадянина, знань про вибори. Разом з тим започатковується створення комплексної програми громадянського виховання (зокрема у Харкові).

Розробка концепції громадянської освіти відбувається у Міністерстві освіти України. Однак усе ж доводиться нарікати на те, що увага до цих питань з боку держави ще залишається недостатньою. Чималі все більш невідкладною стає потреба у інституціюванні громадянської освіти як самостійного предмету, в розробці високоякісних програм, написанні й поширенні матеріалів та навчальних посібників, підготовці й перепідготовці викладачів.

Чимало ініціатив для розвитку демократичної громадянської освіти в Україні здійснюється на рівні "коріння трави" — зусиллями вчених, педагогів, неурядових громадських організацій, мета яких полягає в тому, щоб сприяти зміцненню громадянського суспільства, поширенню нових, відповідних демократичним цінностям форм освіти.

Вже декілька років у Києві функціонує Український Інноваційний центр гуманітарної освіти, на рахунку якого — проведення низки семінарів з проблем громадянської освіти, здійснення проектів спільно з зарубіжними (зокрема голландськими) партнерами, видання науково-методичного збірника "Цінності освіти й виховання", інформаційних бюллетенів.

У Луцьку засновано Інститут соціальних наук при Волинському університеті, в якому здійснюється перепідготовка вчителів за тематикою громадянської освіти. Чималий досвід роботи мають в Харкові (зокрема в Гуманітарному інституті "Українська народна академія"), у Львові, Запоріжжі, Одесі.

Задачі розвитку громадянської освіти в Україні ставлять перед собою числені неурядові громадські організації, що вже існують і продовжують виникати в Україні. Це — асоціації вчителів історії й суспільствознавства, правозахисні групи, колективи, що ініціюють здійснення освітніх проектів. Великі надії покладаються на нещодавно створений Інститут громадянської освіти Національного університету "Києво-Могилянська Академія".

Сприяти популяризації ідей громадянської освіти, встановленню контактів і поширенню навчальних матеріалів покликані практика періодичного видання додатку до щотижневика "Освіта" "Освіта для демократії", сторінка в Internet "Громадянська освіта в Україні".

Важливим чинником, спроможним суттєво вплинути на ситуацію в галузі громадянської освіти в Україні, вивести її на рівень задач демократизації переходного суспільства, стає міжнародне співробітництво і партнерська кооперація. Розвиток загальної культури і політичної культури зокрема стає одним з пріоритетів діяльності Міжнародного фонду "Відродження" в Україні. У зв'язку з цим належить згадати, що розпочата ще у 1994 році програма "Трансформація гуманітарної освіти в Україні" одним з своїх напрямків мала розробку навчальних матеріалів з проблеми "Людина та суспільство" і це дозволило підтримати і здійснити близько 250 відповідних проектів.

Завдяки програмі "Партнери в освіті" (Partners in Education — PIE), відбуваються регулярні обміни викладачів суспільних наук середніх шкіл України та США, під час яких вчителі спільно беруть участь у семінарах, тренінгах, практичному викладанні суспільних наук.

Вже другий рік здійснюється канадсько-український проект "Демократична освіта", який проводить університет Queen's (Кінгстон, Онтаріо). Чотири групи викладачів вищих закладів освіти України впродовж десяти тижнів проходять дослідницьке й педагогічне стажування в Канаді з питань демократичної політики. В рамках проекту передбачається проведення семінарів з питань методології наукових досліджень і сучасних освітніх технологій, розробка навчальних курсів з демократії.

В рамках Угоди про Партнерство та Співробітництво між Європейським Союзом та Україною і двосторонньої Угоди між США та Україною започатковано "Трансатлантичну програму підтримки громадянського суспільства в Україні". Це перша спільна ініціатива Європейського Союзу та Сполучених Штатів у цій галузі, яка розрахована на два роки. Програма складатиметься з низки проектів, покликаних сприяти формуванню громадянського суспільства засобами освіти, підтримки неурядових громадських організацій, встановленню більш "прозорого" державного управління та верховенства права, підвищенню громадянської культури.

На фінансування програми виділяються два гранти: 2 млн. 300 тис. євро — від Європейського Союзу та 2 млн. 500 тис. доларів — від США. Ці кошти будуть витрачені за наступними напрямками:

- підтримка розвитку громадянської освіти у середніх школах,

- підтримка українських неурядових організацій,
- навчальні семінари для членів парламенту, державних службовців і молодих вчених,
- запровадження відкритих та позитивних методів управління.

Здійснення програми полягатиме у розробці навчальних програм, підготовці викладачів, розробці і виданні матеріалів та впровадженні програми з громадянської освіти в одному з регіонів України, розвиткові мережі неурядових організацій, організації навчальних поїздок за кордон для депутатів, працівників державних адміністрацій, вчених і викладачів угалузі суспільних наук.

Розвиток вітчизняних ініціатив та сприяння зарубіжних партнерів створюють перспективу для розв'язання проблем, які вже існують. Серед цих проблем:

- з'ясування і роз'яснення того, що таке громадянська освіта й чому вона є необхідною у демократичному суспільстві,
- розробка оптимальної програми викладання громадянських знань,
- наповнення її науковим і справді демократичним змістом,
- створення відповідних підручників і навчальних посібників,
- поширення досвіду ѹ сучасних методик громадянської освіти,
- згуртування розрізнених ініціативних груп у всеукраїнську асоціацію громадянської освіти.

Проблемою великої ваги в Україні є фінансування громадянської освіти. Є цілком очевидним, що подальший розвиток повинен мати більш самодостатній характер, спиратися не лише на закордонну допомогу, а й на власні ресурси. Невід'ємно складовою громадянської освіти в Україні має бути підтримка цього процесу з боку вітчизняного приватного сектору. Розробка матеріалів й концепцій, розвиток навчання громадян на власному ґрунті потребують підтримки з боку уряду, фінансових установ, підприємницьких структур.

Але чи не найбільш важливим і відповідальним є коректне визначення змістовних рамок програми з громадянської освіти. Цю проблему слід визнати як центральну, бо без належного її розв'язання, попри усі зусилля, громадянська освіта буде лише дискредитована, якщо перетворюватиметься на пустопорожнє переказування декларацій, законів чи постанов або, ще гірше, — на агітування за якусь з політичних сил.

"Трьома китами" громадянської освіти в Україні пропонується визнати: вивчення прав людини як формування відчуття гідності громадянина перед владою, спроможності відстоювати й здіснювати свої інтереси, пізнання політичної системи України, як способу улаштування влади і оптимальних шляхів впливу на неї; сюди ж належить вивчення Конституції України, поширення знань про вибори як про важливу форму участі громадян у суспільно-політичному житті.

Головне у викладанні прав людини полягає в тому, щоб, поряд з їх позитивним викладенням, вчити дітей і дорослих тому, як захищати власні права, домагатися їх дотримання, формувати почуття власної гідності у відносинах з іншими, в тому числі і з владою, шанувати таку гідність у інших.

Проблеми у вивченні політичної системи і Конституції України пов'язані з поширенням ставлення до основного закону як до чогось такого, що здатне само собою, негайно змінити наше життя на краще. Належить зрозуміти, що конституція є втіленням вартостей і принципів конституціоналізму — ідеї

обмеження уряду за допомогою основного закону держави. Вона є своєрідною демаркаційною лінією, межею між цариною державної влади, з одного боку, та правами й свободами громадянина, з іншого, і покликана обмежувати можновладців та встановлювати керівні принципи функціонування держави.

Стосовно виборів як предмету громадянської освіти проблеми у більшості випадків пов'язані із новим порядком обрання українського парламенту. Вперше від проголошення незалежності України кандидатів на виборах висувають за партійними списками. Така незвична й складна для пересічних громадян виборча система вимагає багато зусиль, аби навчити їх брати участь у виборчій кампанії, переконати їх, що така участь є надзвичайно важливою для побудови відкритого суспільства. Ця задача набуває особливої актуальності через поширену донедавна практику псевдо-виборів.

Україна, перебуваючи в процесі трансформування, надзвичайно потребує досконалості громадянської освіти як потужного знаряддя політичної соціалізації, інтегрування особистості у політичну систему, зміцнення громадянського суспільства на фундаментальних засадах рівності, взаємної відповідальності й почуття власної гідності. Така освіта має допомогти людям долати політичну апатію, навчити мирними способами здійснювати політичну й громадянську діяльність, розв'язувати соціальні проблеми, виключаючи насильство.

Розвиток громадянської освіти, розробка навчальних програм, навчання вчителів призведе до зміцнення громадянського суспільства в Україні, до демократизації й стабільності.

Шановні колеги! Щиро дякую всім хто надав свої статті та зауваження до цього випуску Вісника! Зaproшуємо всіх наших випускників, учасників і переможців конкурсу, зацікавлених освітян до дискусій та співпраці над наступними виданнями та подіями! Пишіть, телефонуйте, розповідайте! Ваш досвід, пропозиції та висновки цікаві всім нам!

Бажаю вам успіху і натхнення!

З повагою,

**Наталія Єремеєва
NY@usis.kiev.ua**

"Нас поєднує людяність"

Тетяна Ткаченко,
Вчитель англійської мови,
Національний переможець програми
"Україно-американські премії за досягнення у
викладанні" 1997-98
Тернопіль, Україна

"Якщо в душі панує порядок,
в людині буде краса.
Якщо в людині панує краса,
в сім'ї буде гармонія.
Якщо в сім'ї панує гармонія,
буде мир у світі."

Китайське прислів'я

Добрий день! Мене звати Тетяна Ткаченко. Я вчитель англійської мови. Майже все своє життя - понад 30 років - я провела в школі. Моя робота - викладати англійську мову, але після стількох років я прийшла до висновку, що англійську не можна викладати, її можна лише вивчати. А ще вчитель ніколи не повинен забувати клятву Гіппократа: "Не нашкодь!" Як правило, вчителі не усвідомлюють, який великий вплив вони мають на дітей. Добрий вчитель може значно допомогти дітям, які звикли до думки про себе як про тупих і таких, що заслуговують лише прочуханки.

Я була глибоко вражена результатами психологічного дослідження у нашій школі. На превеликий жаль школа ще не може бути гарантам морального та соціального захисту дитини. Чи не тому діти в школі так часто плачуть? Уявіть собі. Що більшість дітей прокидаються вранці в поганому настрої! Дитина відкриває очі і розуміє, що протягом дня на неї чекає щось погане та неприємне. І якщо ми, вчителі, не змінимо підхід до виховання наших дітей, саму систему освіти, то вони стануть найбільш хворим поколінням з усіх поколінь, народжених після 1917 року.

В нашій школі ми розробили свою власну концепцію, яку назвали "Щаслива Англійська". Ми добре розуміємо, що перш за все нам слід почати виховувати себе. Лев Вигодський писав, що неможливо виховати когось окрім себе самого. Ми всі розуміємо, що добрі стосунки учня з вчителем є запорукою хорошої поведінки дитини. Ми хочемо, щоби діти приходили на наші уроки щасливими, з посмішкою на обличці. В нашому демократичному класі чують і поважають голосожної дитини. Уроки "Щасливої Англійської" стоять на трьох "китах":

1. Особиста відповідальність учителя.
2. Переоцінка застарілих методів навчання. (Можливо, деякі з них не такі вже і погані?)

3. Здорова, дружня атмосфера в класі, де дитина відчуває себе емоційно захищеною.

На наших постійнодіючих семінарах ми висвітлюємо проблеми які нам доводиться долати:

- Сьогодні молодь більш спостерігає, аніж щось робить
- Вчитель домінует в класі (відверто кажучи, я вважаю, що гарний учитель є той, який не зіпсований ніякими педагогічними теоріями. Бути вчителем це – талант, а талант як гроші - він або є, або його нема).
- Більшість дітей не знають своїх прав
- Дуже часто ми забуваємо, що діти вчаться для життя, а не для школи

Нам слід допомагати дітям, стимулювати їх окремі риси характеру, а саме:

1. САМОдисципліну. Тільки через самодисципліну можна досягти свободи. Коли ви хочете пити, ви наливаете воду в чашку, потім п'єте. Без чашки, вода б розлилася. Чашка і є самодисципліна.

2. САМОkritiku. Я не пригадую автора цих чудових рядків:

I talk too much,
I laugh too much,
I know too little,
I am over proud.
I am into this, I am out of that;
I under work, I over eat.
I am sometimes late and not too neat;
My hair is short
And I am kind of light
But I am still living -
Everything is ALL RIGHT!

Вивчіть цей віршник з вашими учнями і часто повторюйте його на уроках. Запевняю вас - результат буде дивовижним!

3. САМОповагу. Допоможіть дітям відчути їх значущість, впевненість у тому, що вони дійсно здатні зробити щось корисне в цьому світі. Всі ми повинні мати можливість висловитись, бути почутими та визнаними! Самоповага це не те, що ми думаємо, а це те, що ми робимо!
4. САМОрозвиток. Погодьтеся, що годування з ложки не навчить дитину нічому окрім форми самої ложки. Монтесорі писав: "Ніколи не допомагайте дитині у справі з якою вона може впоратися сама".

Одного разу американські психологи провели оригінальний експеримент. Спробуйте зробити це і ви. Спробуйте повісити якийсь яскравий предмет так, щоби до нього можна б було дотягнутися, лише доклавши певних зусиль. І подивіться що трапиться. Вже за хвильку ви побачите, що хтось з дітей почне підстрибувати, щоби дотягнутися до цієї іграшки. Незабаром усі діти стрибатимуть не гірше самого Майкла Джордана. Це означає, що дітям потрібний стимул для того, щоби зробити щось більше ніж вони звички робити. Приведіть цих самих дітей у кімнату де всі речі розташовано

так, що їх можна легко взяти. І не буде стрибків, не буде змагання, тому що не буде стимулу. Знайома ситуація, чи не так? Так і з нашою системою освіти. Ми створили школи, які не вимагають від учнів ані творчості ані ініціативи. Отож діти і припиняють стрибати.

Ми також намагаємось впровадити демократію в школі і в класі. Ми розробляємо наші власні демократичні закони, які допомагають вчителеві зрозуміти, що в центрі уваги всього навчально-виховного процесу є дитина. Ось деякі з них:

СЛУХАЙ! Вчителю, не забувай, що Бог дав тобі два вуха і лише один рот. І весь парадокс полягає в тому, що діти приходять до школи готовими до розмови, до діалогу з вчителем, але що вони чують від нього? "Тихо! Помовч!" Ми хочемо щоби вони читали, писали. Але ми не дємо їм говорити. Спробуйте посприяти тому, щоб діти висловлювали свої почуття та думки. Присвятіть такій "душевній" розмові 3-4 хвилини на початку кожного уроку... і діти будуть ваші до кінця заняття. Особливо це важливо для уроків іноземної мови. Мова є живою, як людина, як річка: вона постійно змінюється. Постійно з'являються нові слова.

ЗРОЗУМІЙ, що навчаться - весело. І якщо, вчителю, ти зуміеш зародити цей інтерес у дитини, то їй буде набагато легше засвоювати матеріал.

ВПІЗНАЙ ІСТИНУ! "Ніякі скарби світу не варти однієї слізди дитини" (Ф. Достоєвський). Намагайтесь проягом всього уроку посилати дітям "сигнал": я-вас-люблю. І для підтримки дружньої теплої атмосфери у класі часто говоріть дітям компліменти. Ось ті слова (див. наступну сторінку), якими ви можете підбадьорити своїх учнів. Їх мені дала пані Ірина Білан, вчителька музики, з якою я зустрічалася в серпні 1998 року у місті Ньюарк штату Делавер під час нашого перебування в США на семінарі для регіональних переможців програми "Українсько-американські премії за досягнення у викладанні".

Давайте цінувати дітей за те, хто вони є сьогодні, а не за те, ким вони стануть в майбутньому.

НЕ ЗАБУВАЙ, ВЧИТЕЛЮ, ТИ НЕ БЕЗДОГАННИЙ! Давайте поважати наших учнів за ... їхні помилки, адже кожна дитина має право помилитися.

НЕ ЗАЛИШАЙТЕСЬ НАОДИНЦІ! Ми не можемо бути демократичними поза колективом. Необхідно ділитися своїм досвідом, своїми переконаннями, щоби сприяти розвитку кращого розуміння інших культур. (Дуже ефективним у вивчені іноземної мови, наприклад, є порівняння прислів'їв різних країн).

ЕКСПЕРIMENTУЙ! Шукайте відповіді на питання, що Вас хвилюють, будьте врівноваженими, справедливими, миролюбними, шукайте шлях до найкращого порозуміння з учнями, вирішуйте проблеми разом з ними. Говорять, що звук від зіткнення ідей - це звук свободи.

БУДУЙ МИР ЗНИЗУ! Про цей закон я вперше почула від п. Єви Нордланд, норвезької професорки, у жовтні 1996. Він полягає у наступному:

- Дозволяйте дітям чинити відповідно до своїх почуттів. Це навчити їх бути гнучкими та відкритими.
- Дозволяйте дітям бути неслухняними та незалежними.
- Залучайте дітей до участі в обговоренні будь-якої проблеми.
- Дозволяйте дітям відкрито вас критикувати.
- Дозвольте дітям бути дітьми
- Давайте захоплюватись один одним.

HUSBANDS
AND almost all HUMAN Beings

101 Ways to Praise a Child

- Wow • Way to go • You're special • Outstanding • Excellent • Great •
Good • Neat • Well done • • Remarkable • I knew you could
do it • I'm proud of you • Super Star ★ • Nice work • Looking good.
You're on top of it • You're catching on • Now you've got it
How smart • Good job • That's incredible • Hot dog • Remarkable
job • You're Beautiful • You're a winner • You make me happy •
Hip, Hip Hooray • You're important • Magnificent • Beautiful
Fantastic • You're on target • You're on your way How nice •
You're Spectacular • You're Darling Super • Super job •
Beautiful work • Good for you • Nothing can stop you now •
Dynamite • You're fantastic • Awesome • You're precious •
Fantastic job • You've discovered the secret • Bingo • Great
discovery • You are responsible • You are exciting • You are fun
You're a real trooper • Marvelous • Terrific • You're growing
up • Outstanding performance • You tried hard • You figured
it out • What a good listener • You're a treasure • You mean a
lot to me • You're a good friend • That's correct • A big
hug • What an imagination • You learned it right • You're
incredible • Now you're flying • Bravo • Beautiful • I like you •
I respect you • You're Sensational • Phenomenal • At job •
Hooray for you • You're unique • You care • Creative job •
You belong • You brighten my day • Super work • That's the
best • You made my day • Say I love you! • Beautiful sharing •
You mean the world to me • You're important • You've got a
friend • You're a joy • You make me laugh • You're A-OK-my
buddy • I trust you • You're perfect • You're wonderful
A big kiss • Exceptional performance • p.s. Remember, a
smile is worth 1000 Words!

U. of Delaware

DR. & MRS. S.A. BILLION ST. E.L.
401 OLD OAK RD. 302-737-1981
NEWARK, DEL., 19713

І лише тоді, як вчитель засвоїть усі вищезгадані закони, ми можемо говорити про демократичний клас, у якому вчитель та учні живуть за принципами:

1. Бути разом
2. Бути дружніми
3. Бути справедливими
4. Бути відкритими
5. Бути терплячими
6. Бути готовими поважати один одного

І нарешті - **БУТИ ІДЕАЛЬНИМИ!**

Я - оптиміст і я вірю, що відродження національної системи освіти та застосування творчого педагогічного досвіду є необхідною умовою для успішної праці кожного вчителя сьогодні. Ми зможемо виховати здорове покоління, тільки якщо ми самі позбавимось хибних ідей та стереотипних поглядів.

Так, це правда, що наше життя сьогодні важке. Але це тільки здається, що навколо нас панують виключно апатія та депресія, що нація приречена на жалогідне існування і, що труднощі скорили нас, зламали.

Ні, ні і ще раз - ні!!!

Ми боремося за виживання. Навіть більше - ми рятуємо наше майбутнє: дітей! Свідомо чи підсвідомо нація зберігає свій інтелект, своїх потенційних геніїв. Це означає, що країні потрібні ми - вчителі.

Я також вірю, що оскільки нашим національним героєм є поет, оскільки до світової цивілізації Україна додала "не кров та насильство, але пісню та хліб", як писав цей поет, то для нашої країни є надія на квітуче майбутнє. І нам, вчителям, треба допомогти втілити цю надію в житті.

Мої враження про змагання з Англійської мови (конкурс за програмою FSA-FLEX - думки учасників конкурсу)

Yulia Vitkalova, 10th grade student, Velyka Dymerka, Brovary District

"In November, 1998 I participated in an interesting competition. Which was connected with English. It was organized by ACCELS for students of secondary school. I took part in the competition because I am fond of English and I want to improve my knowledge in English. I hope my future profession will be connected with English Language. When we compete with other students we see better what we must improve. At first we had a presentation, where we learned all about competition. There were three stages of competition. The winners were going to study in the USA for 1 year, may be that is why 500 participants took part there. First stage was held in school #57. It was a very beautiful private school in Kreshchatik. A Program Assistant invited us to come in the big classroom, where we got sheets of papers with tests, we had only 15 minutes for it. As for me, tests were difficult, because there were many unknown words. Unfortunately, school program does not include them. But they are important for pupils who want to know English well. The competition showed me that I must pay attention to vocabulary and grammar."

Tatyana Mironets, 10th grade student, Velyka Dymerka, Brovary District

"Best of all I wanted to check my knowledge of English. Because there was a very big competition, I was sure, that all pupils who took part in it knew English very well, because some of them studied at lyceums, gymnasiums and specialized schools. And to my mind all these pupils were very good competitors. It was also very interesting for me to know how it would be held, because this competition was organized by American people. More than two thousand pupils took part in this competition, it consisted of four rounds. In the first round we had 2 tests for a 15 minutes. As for me I liked this competition, because all the pupils were in equal conditions, everything was very strict. Soon after we had a district Olympiad in English. The American competition and district Olympiad are very different. This Olympiad was held in Brovary/ The discipline there was not so strict as in competition held by Americans. For example, pupils could leave their classroom and consult with their teachers. To my mind it is not right, because Olympiads are not for teachers, they are for pupils. There are some disadvantages of this Olympiad. Some teachers' children took part in it and they tried to help them. It is not honest. But I took part in this Olympiad with great interest.

In spite of all I was lucky to go to the region Olympiad thanks to my teacher!"

Vasyl Miroshnychenko, FSA FLEX alumnus

I found out about this exchange program from the girl whom I have fortuitously met over at my friend's party. She was the major incentive in my goal to take part in the exchange program selection process, which was merit-based and everyone meeting the requirements was welcome to participate. It was the day that has apparently changed my life. Though some strong doubts about the non-corrupted exchanged program prevailed for some time, I adamantly made up my mind to try myself in that competition. I commenced to study English real hard; sometimes I spent 5-6 hours practicing and improving my language skills. It took me a year to start feeling myself ready for a vigorous contest.

To be chosen as a scholar for the program one needs to successfully go through three selection stages. I liked the way everything was held and organized. The rules were harsh, but we were aware of them and we had to abide by. If the allotted time was 15 minutes, it meant that we had to put our pencils down right after the time was up. I felt sorry for two students who chose not to do it. They were penalized immediately.

The second step was probably the toughest. We were assigned to take pre-TOEFL and write several short essays. NO HINTS, NO CHEATING, NO EXTRA TIME. After the three-hour gruelling test my brain was on the verge of blowing up. The intensity and pace was something that I was not used to.

The ultimate stage of the selection process was filling out a tedious application and a personal interview. The latter turned up to be the most interesting and fascinating thing that I could have experienced as a young English learner. I recall myself being so excited during the interview. First I was proud of speaking to a real American. Second, people liable for the interview were good at making me like them. I mean a pleasant smile and a special "How are you?" had the instant positive effect on me.

In conclusion, I strongly believe that program's selection process is objective and absolutely fair. It can evaluate student's knowledge, abilities as well as his flexibility to adjust to the foreign environment abroad.